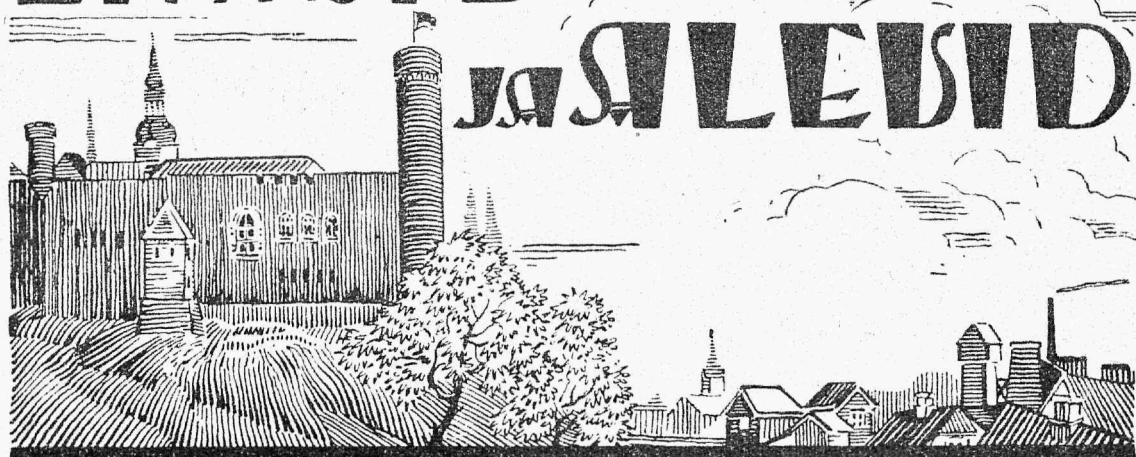


LINNAD JA ALEVID



»EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJA«

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

VIII aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 4

25. septembril

1935

SISU.

Omavalitsuste ülesandeid elukeskuste passiivse õhukaitse ettevalmistamisel —
E. Umbliä.

Linnade ja alevite haljasalade korraldamine — *E. Lepp.*

Lääne-Euroopa linnade välisilme keskajal — *O. Angelus.*

III Balti riikide linnadeliitude konverents.

Eesti Linnadeliidu tegevusest.

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti LinnadeLiit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

No 4	Toimetus ja talitus: Eesti LinnadeLiit, Tallinn, Pikk 6, telefon 431-58.	26 septembril
VIII AASTAKÄIK	Ilmub 10 korda aastas. Numbri hind 25 s.	1935

Omavalitsuste ülesandeid elukeskuste passiivse õhukaitse ettevalmistamisel.

E. Umbliä.

Tallinna linna gaasikaitse juhataja.

Ühiskondliku ja riikliku elu raames on omavalitsusil täita rida ülesandeid neile alluvate administratiivpiirkondade kultuur-, sotsiaal- ja majanduselu ja heakorra korraldamise alal.

Kodanikkude kaitsmine tuleõnnetuste, veeuputuste, tormikahjude ja igasuguste teiste loodusõnnetuste ja -katastroofide vastu on omavalitsuste tähtsamaid ülesandeid heakorra alal juba vanast ajast saadik. Sel alal on kujunenud välja kindlad seaduslikud normid ja tavad.

Nüüd lisandub loeteldud ülesandeile heakorra alal veel kaitsekorralduste ettevalmistamine kodanikkude kaitseks õhukaitse vastu tuleviku sõja puhul ehk passiivse õhukaitse (lühendatult PÖK) ettevalmistamine.

Vaenlaste esimeste sõjaliste tegevuste areeniks tulevikus sõja puhul kujuneb kauge tagala. Esimesed vaenulikud aktsioonid teostatakse pommi- ja lahinglen nukite poolt ja need on suunatud tähtsamate kaitsejõudude asukohtade ja elukeskuste vastu sisemaal. Moodsate sõjalennukite suur kiirus ja tegevusraadius võimaldab sooritada õhuretki riigipiirest sadu kilomeetreid eelamasuvate elukeskuste vastu. Meie väikesel territooriumil on iga punkt vaenlase sõjalennukeile kättesaadav kõige rohkem mõnekümne minuti jooksul pärast piirist ülelendamisest. See asjaolu võimaldab vaenlase pommilennukeil rünnata meie elukeskusi kiiresti ja ootamatult ning teeb seepärast õhukallaletungi eriti ohtlikuks.

Omaaegne inglise õhumarssal sir Geoffrey Salmond ütles, et Inglismaa mõjuvaimaks õhukaitseabinõuks olla stardivalmid pommilennukite eskadrillid. Temal on tatava määrani õigus. Võimas pommi-

lennuvägi suudab hävitada ja punustada vastase aerodrome, lennubaase, lennukitehaseid, sõjamoonaladusid ja -tehaseid, halvates seeläbi tunduvalt vastase sõjalennuväe aktiivset tegevust. Samuti sunnib vaenlast vast teatud tagasihoidlikkusele teadmine ja kartus, et tema oma territooriumil asuvad elukeskused on samuti alalise õhukallaletungi hädaohus ja iga kallalletung võib kutsuda välja vastukallaletungi.

Väikeriigi majanduslik kandejõud ei võimalda pidada ülal ja hoida tehniliselt ajakõrgusel arvurikast pommilennuväge, kus iga masina hind kõigub 500 000—1 000 000 kr. vahel.

Ka aktiivne õhukaitse hävituselennukite, seniitkahurite, seniitkuulipildujate, helgiheitjate, helipüüdeaparatuuride ja õhukõrgete abil suudab tunduvalt raskendada vastase pommilennuväe tegevust, kuid on samuti väga kulukas ettevõte.

Viimasel ajal välisriikides korraldatud õhuanõvrite teadumused on näidanud, et vaatamata väga tugevale ja hästikorraldatud aktiivsele õhukaitsele, vastase pommilennukeil siiski on õnnestunud teostada õhurünnakuid.

Kahjude suurus, mis õhukallaletungi tagajärjel võib elukeskuses tekkida, sõltub rünnaku kestusest, intensiivsusest ja suurel määral olemasolevaist PÖK korraldusist. Kahjude ulatust ei suuda keegi öelda ette, kuid on selge ja kindel, et asjatundlikult ettevalmistatud kaitsekorralduste kaudu võib neid vähendada tunduvalt.

Kombineeritud õhukallaletungi puhul, mille juures õhuvaenlane tarvitab korraga lõhke-, süüte- ja gaasipomme, võib elukeskuses tekkida järgmisi kahjusid:

Inimesi ja loomi võib saada surma, vigastada, rusude alla maetud või mürgistatud. Vigastatuid tuleb abistada ja transportida, rusude alla jäänuid tuleb päästa, mürgistatuid on tarvis mürkärastada ja ravida.

Tänavad, platsid, aiad, õued, majakatused, seinad ja igasugused esemed võivad saada püsipaiksete, üperiiditaoliste ründeainetega mürgistatud. Mürgistus oht mõjub takistavalt elutegevusele ja seepärast on vajalik võimalikult kiire mürkärastamine.

Tänavad, tänavraudteed, maaalused ja -pealsed juhtmed, hooned ja tööstusettevõtete seadmed võivad saada lõhkepommide läbi purustatud ja muudetud tarvitamiskõlbmatuks. See avaldab elutegevusele takistavat ja halvavat mõju ja seepärast on vaja teha korraldusi kahjulikkude tagajärgede kiireks likvideerimiseks ja remondi teostamiseks.

Süütepommide läbi võib tekkida massilisi tulikahjusid. Samuti võib purustatud juhtmeist väljavoolav valgustusgaas süttida põlema ja tekitada tulikahjusid; tulikahjusid võib tekkida veel elektrivoolu lühiühenduste tagajärjel. On tarvis korraldada aktiivset ja passiivset tulekaitset, et vältida kogukonna ja kodanikkude varade tuleroaks langemist.

Maaalune kaabli-, torude- ja kanalisatsioonivõrk võib saada purustatud. Mida paremini on võrk alljaotatud, mida paremini on võimalik lülitada välja üksikuid osi või suletiste läbi eraldada, seda väiksema ulatuse ja mõjuga on üksikud õnnetused. Samuti on tarvis valmistada ette võimalusi kiire remondi teostamiseks.

Õhukallaletungid avaldavad elanikele ka suurt moraalse mõju. Mitmed autorid võrdlevad tulevikusõja õhukallaletungi mõju elanikele suure maavarisemise mõjuga. Samuti on põhjendatud kartused korratuste ja riigikorra- ning seadusvastaste väljaastumiste tekkimiseks õhukallaletungide tagajärjel. Ühtlasi leiab vaenlase sõjavastane propaganda vastuvõtlikku pinna moraalse surutise all olevate elanikkude hulgas.

Eriti ohtlik on paanika, mis võib halvata ka kõige paremini korraldatud PÕK tegevuse. Kuid paanika on paratamatu, kui rahvas pole juba rahuajal valmistatud ette tulevikusõja ohtude vastu. Paanika ja segaduste tekkimiseks on põhjusi rohkem, kui tarvis. Õhuvaenlane püüab purustada veetorustikku, elektrivooluvõrku, halvata liiklemist ja sidet. Süütepom-

mide läbi tekkinud arvurikkad tulikahjud, veeuputus nende kustutamisel, täielik pimedus, mida valgustavad vaid tulikahjud, linnast lahkumise võimaluse puudumine, lõhkepommide purustustööd, sõjagaas ja mitmesugused muud hädad loovad väga soodsa pinna meeleheitlikema paanika tekkimiseks.

Lennupommid ja sõjagaas pole veel ainukesed õhuohud. Peale selle võivad vaenlase sõjalennukid elukeskuses tekitada kahjusid oma tulirelvadega. Õhuvaenlane teeb sõjavastast propagandat, pillub alla lendlehti ja kihutuskirjandusega täidetud pomme, võib maandada agitatoreid ja löökrühmi, kes hakkavad organiseerima korravastaseid väljaastumisi ja igasuguseid kahjulikke aktsioone.

Õhukallaletungi kahjulikkude tagajärgede likvideerimiseks ettenähtud korralduste kõrval on vaja rida abinõusid korra säilitamiseks ja võitlemiseks paanika ja segaduste vastu. Paljudes riikides arvestatakse, et sõjaajal politsei koostisi tuleb tõsta 3—4-kordseks, võrreldes rahuajaste koostistega, ja politsei on selleks aluseks, millele on rajatud kogu PÕK.

Ülaltoodust järgneb vajadus PÕK ettevalmistamise järgi.

PÕK eesmärgiks on takistada ja raskendada õhuvaenlasel igasuguste vägivallaabinõudega surumast maha rahva vastupanujõudu vähendada miinimumini neid kahjusid, milliseid, vaatamata riigi kaitsejõudude poolt korraldatud aktiivsele õhukaitsele, on siiski võimalikud. PÕK moodustab sellega tähtsa ja paratamatu osa riigikaitsest. Sellela on moodne riigikaitse puudulik ja vaenlane ei jäta kindlasti kasutamata juhust, et nõrka kohta riigikaitse süsteemis rünnata kõigi jõudude ja abinõudega. Õhuoht ähvardab kogu rahvast ja seepärast tuleb kaitsta ka kogu rahvast terves ta olemises ja elamises, kasvatada ja valmistada teda ette PÕK teostamiseks.

PÕK ettevalmistamine seab üles suuri organisatsioonilisi, majanduslikke ja vaimseid nõudeid ja selle teostamine toob kaasa hulga mitmekesiseid ülesandeid.

Üliselt jaguneb PÕK korraldamine kahte ossa ja nimelt, PÕK ettevalmistamine rahuajal ja PÕK organisatsiooni tegevus õhukallaletungi puhul.

PÕK ettevalmistamisest üldise riigikaitse raames ja ulatuses peavad võtma osa riigi- ja omavalitsusasutised, seltskondlikud organisatsioonid ja kogu rahvas.

Siinkohal olgu vaadeldud rahuajal teostatavaid korraldusi elukeskuse ettevalmistamiseks PÕK teostamiseks, pidades eriti silmas omavalitsuste ülesandeid ja kohuseid sel alal.

Praegu on selline periood, et arvurikaste tegurite hulka, mis juhivad ja valitsevad ühiskondlikke eluavaldusi, on uute teguritena astunud õhuoht rahulikele elanikele ja sellest tingitud paratamatu vajadus PÕK ettevalmistuste järgi. See pole mitte ajutine ja lühiaegne nähe, vaid võib kesta aastaid ja aastakümneid, seni kui võib-olla ükskord leitakse abinõusid oma territooriumi ja õhuruumi kindlustamiseks vaenuliste sõjalennukite ja teiste õhuohtude vastu. Seepärast tuleb põhimõtteliselt märkida ära seda momenti, et kõigi ülesannete ja kohustuste täitmise juures, millised langevad omavalitsusele talle alluva administratiivpiirkonna elutegevuse ja heaolu korraldamise alal, tuleb arvestada ka õhuohtusid ja PÕK nõudeid. Mõneski positsioonis toob see endaga kaasa lisakulusid ja ülesandeid, milliste järkjärgne täitmine vastavalt materjaalsele ja muile võimalusile on iga omavalitsuse kohuseks.

Ülesandeid elukeskuste PÕK ettevalmistamise alal võib liigitada järgmiselt: kodanikkude ettevalmistamine PÕK teostamiseks, abinõud elukeskuse õhutundlikkuse vähendamiseks, korraldused elanikkude hoiatamiseks õhuohtude eest, maskeerimine, mõjuvkaitse korraldused õhuohtude vastu, korraldused õhukallaletungi tagajärgede kiireks likvideerimise ja pehmendamiseks.

Kodanikkude ettevalmistamine PÕK teostamiseks on psühholoogilist, organisatsioonilist ja tehnilist laadi.

Psühholoogiline ettevalmistus seisab eeskätt selgitustöö ja PÕK propaganda tegemises elanikkonnas. Õhukallaletungi korral pole miski ohtlikum, kui paanika või liialt muretu olek ja hoolimatus. Selgitustöö eesmärgiks on rahvast hoiatada mõlema eest. Samuti on tähtis rahva vaimne ettevalmistamine tulevikusõjaks, mille eesmärgiks on kasvatada kodanikke seesmiselt tugevaiks, et erakordsete elamistingimuste ja õhukahjude mõjul ei variseks kokku kodanikkude vaimne vastupanujõud ja enesesäilitamise tahe. Siin on tähtis ja vastutusrikas ülesanne täita ajakirjandusel, raadiol ja seltskondlikel organisatsioonidel. Suur osatähtsus on kahtlematult koolil, sest selgitustöö tegemise kaudu õpilaste hulgas kandub see

kodusesse ja diffundeerub niiviisi laiemasse rahvahulgisse.

Propaganda ja selgitustöö levitamine õpilaste kaudu on iseenesest väga tervitav ja tarvilik nähe, kuid võib saada ka asjale kahjulikuks, kui sellest saadakse võõriti aru või seda antakse võõriti edasi. Seepärast peab selgitustööd koolis tegema erilise hoole ja ettevaatusega ja selgitustöö tegijad ise peavad olema asjaga täiesti kursis.

Üks tee selgitustöö tegemiseks kooles on vastavate ettekannete, filmide ja piltide kaudu õpilasile selgitada PÕK küsimusi; teine tee on PÕK mitmesuguste eriküsimuste käsitlemine õppetundides ja nende lülitamine üksikuisse õppeainesse. Otstarbekohasem on arvatavasti kasutada mõlemat teed koos.

Selgitustöö tegemine on vajalikuks eelduseks, et kodanikud oskaks ja suudaks viia organisatsioonilisi ja tehnilisi enesekaitsekorraldusi täiele mõjuvusele. Maa-ilmastõja teadumused on näidanud, et kodanikkude otstarbekohase ja distsipliinitud käitumise läbi vähenevad tunduvalt inimkaotused õhukallaletungide korral. Eriti kehtib see aero-keemiliste kallaletungi kohta. Keemiliste rünnakute vastu on võimalik end mõjuvalt kaitsta tarviliku ettevaatuse ja distsipliini juures võrdlemisi lihtsate abinõudega, kuna teadmatust ja hoolimatus põhjustavad suuri kaotusi. Distsipliin, teadlikkus ja ettevaatus on väärtuslikud kaitsevahendid PÕK raames.

Kodanikkude organiseerimised ja tehnilised enesekaitsekorraldused jäägu siinkohal puutumata. Üldisi juhtnööre selleks annab PÕK ametlik keskorganisatsioon, kuna teostamine toimub kodanikkude eneste kaudu ja nende eneste kulul. Omavalitsusorganitel on seejuures täita vast ainult nõustav ja kontrolliv osa.

Millised ülesanded langevad omavalitsusele elukeskuste õhutundlikkuse vähendamise otstarbel?

Esimeseks ja kaugeleulatavaks ülesandeks on PÕK põhimõtete arvestamine elukeskuste planeerimiskava ja ehitusplaani väljatöötamise ja teostamise juures. PÕK põhimõtteks on elukeskuste hajutamise printsiip. Inimkaotused ja materjaalsed kahjud õhukallaletungide puhul, samuti ka õhukallaletungide moraalne mõju kasvab vastavalt elanikkude ja elamute tihedusele elukeskuses. Tiheidasti asustatud elukeskuse rajoonide hajutamine, platside ja haljasalade soetami-

ne seal on tervitatavaks nähteks tervishoiuliselt ja sotsiaalpoliitiliselt seisukohalt ja nüüd toetab seda omaltpoolt veel PÕK printsiip.

Mürkärastamise kiire teostamise hõlbustamiseks on soovitatav lahtine hoonestamisviis või realine ehitusviis, mitte mingil tingimusel aga plokkehitusviis, kuna sel teel tekkivad kinnised õued pakuvad suurepäraseid püsipaiksuse võimalusi sõjagaasipesile ja sumpadele. Uute tänavate rajamisel on soovivat pidada silmas valitsevate tuulte peasuundi.

PÕK põhimõtteid ei tule unustada ka üksikute hoonete püstitamise juures, ehitusmaterjali ja ehituskonstruksiooni valikul; samuti tuleb näha ette võimalusi varjendi sisseeadmiseks vastavalt neile nõudeile, mida kirjutab ette püstitatava hoone eluline tähtsus, eksploatatsiooni otstarve ja asukoht.

Omavalitsuste ülesandeks on ühelt-poolt kontrolli teostamine PÕK põhimõtete ja nõuete täitmise üle eraehitiste püstitamisel ja sellekohane nõustamine ja teiseltpoolt nende nõuete ja põhimõtete täitmine oma ehitiste juures.

Omavalitsusasutiste ja -ehitiste asemistamine on vajalik teostada hajutamispriinitsiipi, esijoones nende juures, millised peavad jätkama oma tegevust ka õhukallaletungi korral, nagu tuletõrje, haiglad, elektriijaam, gaasivabrik, veevärk ja liiklemisettevõtted.

Peale selle tuleb siia juurde veel elanikkude evakuatsiooni küsimus, mida võib samuti vaadelda kui elukeskuse õhuetundelikkust vähendavat korraldust.

Omaaegse prantsuse PÕK üleinspektori marssal Pétain'i arvamuse järgi tuleks õhukallaletungi ajaks elukeskusest evakueerida kõik kodanikud, kelle olelus pole seal hädavajalik üksikute ettevõtete eksploatatsiooni jätkamiseks ja vajalik- kude PÕK teenistuste täitmiseks.

Peab ütlema, et evakuatsioon on odavamaid ja mõjuvamaid kodanikkude kollektiivkaitse korraldusi, kuid selle teostamine on seotud raskustega ja nõuab pikaajalist asjatundlikku ja läbimõeldud organisatsioonilist ja tehnilist ettevalmistamist. Põhimõtteliselt olgu evakuatsioon

vabatahtlik, kuid tarviduse korral tuleb tarvitada ka sundevakuatsiooni.

Evakuatsioonikavade väljatöötamine, evakuatsiooni teostamine, evakueerivate kodanikkude suunamine neile ettenähtud rajoonesse, transpordi, arstiabi, korterite, toitlustamise ja julgeoleku korraldamine evakueerunute tarvis on muidugi evakueeritava elukeskuse ja evakueerunud vastuvõtavate rajoonide omavalitsuste ülesandeks.

Kõiki inimesi elukeskusest pikemaks ajaks eemale viia ei saa, sest elutegevus seal peab riigikaitse ja rahvamajanduse huves jätkuma. Ohukallaletungid võivad korduda lühikeste ajavahemikkude järgi. Suuri inimhulki lühikeste vaheaegade järele edasi-tagasi transportida on tehniliselt võimatu; see mõjub halvasti inimesele ka vaimset. Seepärast tuleks kogu sõjaseisundi kestuseks elukeskusest evakueerida neid kodanikke, kelle olelus pole vajalik elukeskuse, PÕK, riigikaitse ega majandusliku eksploatatsiooni jätkumise huves. Teine, produktiivne osa kodanikke lahkub ainult õhukallaletungi ajaks elukeskuse õhuohtlikest rajoonest ja jääb elukeskuse ääri, väikese õhuohtlikkusega rajoones ooteseisundisse. Elukeskuse jäävad järele vaid need kodanikud, kes teostavad elukeskuse PÕK või kuuluvad selliste ettevõtete ja asutiste koostisse, mis peavad jätkama oma tegevust ka õhukallaletungi ajal.

Tõsiselt tuleb arvestada evakuatsiooni juures ka psühholoogilist momenti. Võib arvata, et kodanikkude keskel, kes pikemaks ajaks poolsunniviisil peavad lahkuma oma tavalisist töö- ja kodukohtadest ja elama kitsais oludes võõrais varjupaigus, samuti nende hulgas, kes võib-olla iga öösi on sunnitud rändama oma elukorterist linnaservile, ei valitse just roosiline meeleolu. Paljudel meist on meeles maailmasõjapäevist, et sõjapõgenikkude tulek meie keskele oma hädavajaliku kraaminatukesega ei mõjunud kuigi meeltülendavalt. Kõigeiks selleks peab kodanikke aegsasti valmistama ette ja ühtliku kraaminatukesega ei mõjunud kuigi kuatsiooni tagajärjel pikemaks ajaks ümberpaigutatud kodanikke rakendada produktiivsele tööle.

(Järgneb.)

Linnade ja alevite haljasalade korraldamine.*)

E. Lepp.

Peale mõne üksiku alevi ja linna jätab suurem osa meie asulaist haljasalade suhtes palju soovida. Põhjusi selleks on õige mitmesuguseid. Kas on puudunud korraldav käsi, asjatundlik nõustamine, vabade maaalade olemus, linnade ehitusviis (mõistes selle all peamiselt kesk-aegseid linnu) kanalisatsiooni puudumine, elektrijuhtmete ebaotstarbekohane asetus taimestikuga seisukohast või on andnud end tunda linnade ja alevite majanduslik olund.

Olgu nüüd olund, milline tahes, kuid hea tahtmise juures oleks võidud teha siiski rohkem, kui seda näha ja leida üksikuis linnades ja alevites.

Meil ei tarvitse sugugi minna otsima vigu linnadest ja alevitest, neist loodud ja asutavais haljasaladest, vaid kui lähemalt silmitseda neid ühikuid, millest koostub linn või alev — elamud ja nende ümbrus, siis võib siin täheldada samasugust olundit — täielikku korraldamatust; või kui minna vähe kaugemale — meie talundeid, siis peab ka siin ütleva, et nii kuidas loodus on ise arvanud heaks korraldada end, nii ta ka on jäänud. Oma abistavat kätt pole tahtnud inimene mitte siin rakendada tööle.

Ja kui võtta meid ümbritsevat taimestikku, siis peab ütleva, et see on juba ükskord väga luitunud, igapäevane. Mida rohkem vaheldust, seda huvitavam, seda armsam on kodu. Laulusõnagi ütleb: „Üks kask meil kasvas õues, just meie ukse ees, mis oli lapsepõlves mull' armas seltsimees“. Kui juba üks ainus kask võib tekitada inimese hinges nii palju muljeid ja tundeid, mitu korda suurem mõju oleks siis kaunistatud loodusel elamu ümbruses.

Tahetakse meil luua linnades ja alevites haljasvööd, siis peab nende loomisega tegema algust talundis ja elamute juures, millest koostub asula. Sest meie inimesele — ei julge küll väita, et see oleks kaaluvam osa meist — pole veel omane ja arusaadav kaunistamise mõiste, mida kõige selgemini võib märgata sellest, kuidas meil koheldakse noori põõsaid ja puustikuid. Taimedel on olemas igasuguseid kahjureid ja haigusi. Suurimaks ja kardetavaimaks neist on — inimkahjur. Niikaua kui neid las-

takse teotseda vabalt, pole loota tõusu kodu ja asulate kaunistamisel. Õigeimaks ja vastuvõetavaimaks karistuseks oleks sundida neid endid kasvatama rikutud põõsaste ja puude asemel kümnekond uut, küll siis võetakse aru pähe, millist vaeva ja hoolt on nõudnud põõsa, puu kasvatajalt taim, enne kui ta on saanud selleks, et teda võidakse istutada kohale. Mida rohkem hakatakse kandma hoolt koduümbruse kaunistamise eest, mida paremini sellest saadakse aru, seda võimsamini on kindlustatud linnade ja alevite haljasalade korraldamine.

Ehituse iseloomult jaguvad meie linnad kahte suuremasse rühma — kesk-aegsed ja uuema-aegsed; sagedasti esinevad mõlemad vormid koos.

Asjaolu selguse mõttes oleks õigem käsitleda neid rühmi eraldi.

Kõigepealt vaadeldgem varemaid kesk-aegseid linnu. Suurem osa neis asuvad ehitised olid ja on surutud kokku väikesele maaalale, mis võimaldas tolelaegses olundis anda neile parimat kaitset vaenlaste vastu. Tänavad on kitsad, hooned on asetatud üksteise kõrvale, nii elamud, kaubalaod, kirikud ja muud ühiskondlikud ehitised. Puiestikude, avalikkude parkide jne. jaoks ei leidunud seal ruumi. Vahest harva kaunistas mõnda platsi, näiteks turuplatsi, õue, puu ja see oli kõik, mida taimestik andis ümbruse kaunistamiseks. Vähe on muutunud nende linnade ilme ka viimasel ajal. Linna sisemus on jäänud pea igalpool samaks, mis ta oli. Kui kusagil on toimunud muudatus, siis ainult lammutatud hoonete näol. Rahva kogunemiskohad, pargid jne. on tekkinud kõik väljaspool kindlusmüüre, kas just kindlustiste sissekäikude, väravate ees või siis juba vähe kaugemal mõnes looduskaunis kohas. Palju ruumi parkide ja puiestikude loomisega on andnud vanad kindlusmüüride asukohad ja vallikraavid, millist pilti võib leida nii mitmeski kodumaa linnas, nagu Kuressaares, Narvas, Tallinnas. Need oleks ka ainukesed võimalused tuua sinna rohelist, mille vastu linnade asutajad patustasid sajandite eest. Kaunimaiks kohtadeks oleks just vanad vallikraavid, nagu Põltsamaal, Kuressaares, sest kus vähegi võimalik,

*) Kantud ette Eesti Linnadeliidu esindajatekogu koosolekul Petseris 16. juunil 1935.

ei tchi sealtpuududa vesi, vesi mitte mõne haiseva lombina, vaid looduspeegliina. Veemotiiv on möödapääsmatu tegur haljasalades. Seal, kus vesi olemas, peab seda säilitama, aga mitte hävitama. Veele on omane terve rida veetaimi, samuti ka suuremaid pöösaid ja puid, mis armastavad yee lähedust, kas oma vormilt, lehe värvilt või kasvuomaduselt.

Nagu juba mainitud, on suuremaid maaalasiid keskaegseile linnadele andnud just ülalnimetatud kindlustised ja nende lähim ümbrus, sagedasti ka väljaspool müüre leitudvad maatikid, nagu näiteks Tallinnas Balti jaama esine. Linnasüdames on need võimafusd puudunud. Kui on toimunud mingi muudatus, siis vast mõne lammutatud hoone või hoonete asukohal. Suuri väljavaateid selleks pole olemas ka lähemas tulevikus ja vaevall oleks see ka mõeldav ja teostatav meie linnade praeguse arenemise tempo juures. Teiseks peab mainima siin olundit, et meie ei tunne suurt vajadust linna „kopsude“ — laiapiiriliste roheliste väljakute järgi, nagu seda nõuavad suurlinnad, sest meie linnad asuvad puhta õhu suhtes juba ükskord võrdlemisi kaunis häis tingimusiis.

Mida vanemais linnaosis roheline juurdetoimise alal veel võiks teha, oleks inetute müüride, väljavaadete jne. varjamine taimestikuga. Siin võivad leida aset suuremad puud kui ka igasugused vääntaimed — liaanid. Seal, kus aga puud on olemas ja juba jõudnud vanemasse ikka, peab mitmekordselt kõvendama hoolt nende eest, et nad täidaks oma ülesannet, harmoneeriks ümbruse kui ka ehitistega. Ka neil juhtmeil, kui on tegemist uute puude istutamisega, tuleb panna rõhku selliseile puuliikidele, mille eluiga vastaks ümbritsevate hoonete elueaga, nagu pärnad, tammed jne. Kipub vana taimestik kustuma, siis tuleb tühjad kohad täita noortega, pidades kinni ülalnimetatud põhimõttest.

Kus võimalik, nii vanemais kui nooremis linnaosis, seal võiks tulla kõnesse puisteede, alleede istutamine, kas siis ühel või mõlemal pool tänavat.

Puisteede loomisega on patustatud meil varem ja tehakse seda veel müüidki just nooremate linnade juures. Ei tea kas eeskujuks on olnud juba olemasolevad puisteed või on selle põhjuseks miteteadlikkus.

Meil on tavaliseks nähteks, et mida kirjum puuliikide poolest on puistee, seda rohkem paistab ta olevat pu sees. Peab ütleva, et vaevall leiab meil puhtakujulisi puisteid, kus domineeriks ainult üks puuliik. Narvas võib leida puisteed, kus korrapärase järjekindlusega vahelduvad neli puuliiki: tamm, saar, vaher ja pärn. Onneks aga olid need kõik põetud. Veel sagedamini võib näha, kus ühes või kahes reas on kasustatud puid, mis ei ühtu ei lehestikult ega ka kasvutingimusilt — üks kasvab kiiremini kui teine, võtavad üks teiselt kasvamise võimalused, või jälle on tarvitatud selliseid puuliike, mis ei kuulu ega kõlba puisteepuuks, nagu toomingas, pihlakas jne. Kui juba luua puisteed, siis valitagu puud selliselt, et nad oleks ühest liigist, kas või teatud hulk, arv ja siis ka selliseid puid, mis kuuluvad puisteepuude rühma, nagu näiteks saar, kastan, jalakas, künnapu, harilik vaher, mägivaher, terve rida pärni jne. Parimad on need puud, mis lubavad teostada enda kallal vormimisi, või mis juba loomulikult teel evivad keravormi, või väikese krooni, näiteks kerasaar, skandinaavia pihlakas, tuhkipihlakas jne. Halvad pole ka puud, mille on püramiidikujuline vorm, nagu püramiidtamm, jalakas, itaalia must pappel, siimoni pappel jne. Vähem leidub meie oludes selliseid puid, mida võiks paigutada teede äärde õiteilu pärast, nimetada võiks siinkohal kastanit, õiterohkeid õunapuid, kirsse jne.

Puisteede asutamisel puude vahede ühendamisel, platsi puisteede piirde kindlaksmääramisel on suur osa täita pöösastaradel, hekkidel. Iseloomult võivad need olla õige mitmesugused, kaitse ülesannetega (ogad, astlad) põetavad, vabavormilised madalad, poolkõrged ja kõrged. Pöösastarade valik peab esijoones toimuma selliselt, et nad lehestikult ei läheks suuresti lahku puist harmoonia mõttes; muidugi ei tohi siin lasta silmist ka teisi nõudeid, mida pöösad seavad üles valguse, niiskuse, mullastiku jne. suhtes.

Puisteede istutamise kaugus sõltub puuliigist, kättesaadavast mõjust ja ülesandest, milline on puil antud kohas.

On puisteid, kus puud on istutatud 3—4 m kaugusele. Väga mõjuvad on sellised puisteed siis, kui nende eluiga küünib juba sajandeisse — nagu mingi sammaskäik piiraks ehitisi ja palistaks teid.

Puude tavaline istutamiskaugus üks teisest kõigub 6—8 m vahel, teede äärest — 50 cm või rohkem. Õige sagedasti

on tegemist erijuhtumitega, eriti siis kui vanemais linnaosis avaneb võimalus luua haljasala, mis peab vastama linna ilmele ja üldnõudeile.

Parem on korraldada haljasalasad juba uuema plaani järgi ehitatud linnades ja alevs või neis linnaosis, mis seisid väljaspool bastioone ja kindlustiste müüre. Mõned neist valiti linnarahva poolt juba vanal ajal pühapäevase väljasõidu kohaks ja sellistena on nad jäänud püsima tänapäevani, kui nad pole muudetud ümber korralikeks parkideks või võetud ehitiste alla. Uuemate linnade ja alevite plaanes määratakse juba ette kindlaks, kus mingi haljasala peab olema. Vanemais linnades toimub see siiski juhuslikult, kuid sageli on ka siin võimalik arendada haljasalasad kavakindlasti, parandades vigu, sest suurem osa linnade ehitisi on meil puust. Uuemate ehitiste juures mängivad olulist osa ehituspiirjooned, mida ajutiselt väga hästi võib kasustada eesaedadena.

Avalikel aedadel ja parkidel on oma kindlad üksikosad, millised osad võivad esineda ka iseseisvate ühikutena mujal linnas, ka vanemais, kivehitistega linnaosis, nagu lastemänguplats, mälestussammas jne. Kui vaadelda Eesti väiksemate linnade parke, siis peab siinkohal tähendama, et motiivid on juhuslikku laadi, sama juhuslikud, kui park, avalik puiestee ja taimestik ise. Taimed on kas ise tekkinud või mingi järjekindluseta istutatud nii liigi kui maaala jaotuse mõttes. Pahatihti puudub neis parkides alustaimestik ja varjuskasvavad põõsad; pole neis ka õitsvate hulka kuuluvaid ilupõõsaid ja kui neid siiski leidub, siis vast ainult sirelit ja jasmiini, nagu muid õitsvaid taimi meil polekski. Lilled, need on harukordsed ja kui neid kuskil leidub, siis on püütud neid asetada kuludeastme madalamasse piiresse. Sageli teeb siin raskesti töö ja istutamise teostamise viis — kas plats pole nii suur, kui see on tarvilik põõsaste mõjulepääsemiseks, või varjavad teda puud ja hooned, mis takistavad põõsaste kasvu.

Neis parkides, kus puudub alustaimestik, varjus ja poolvarjus kasvavad põõsad, peab neid istutama, sest inetu on pilt, kui puude alt võib näha pargi algust ja lõppu, mis sagedane nähe, kui park on pindalalt väike. Põõsad võivad veel olla abiks üksikute pargiosade tähistamisel, intiimsemaks muutmisel ja piiristamisel.

Nagu juba tähendatud, tuleb meil tuua vaheldust loodusse koduümbruse kaunistamisel kui ka avalikkude aedade loomisel. Vaheldust mitte ainult leht- ja okaspuudega, vaid siin peaksid linnad ja alevi seadma endale ülesandeks üksikute haruldaste puuliikide tutvustamise.

Mõttetult segamini om praegu kõik taimeriigi esindajad me linnade parkides; isegi Tallinna kohta peab seda ütleva. Sageli võib leida kaht äärmust — kas ainult üht puuliiki, olgu see siis leht- või okaspuu, mis teatud oludes oleks vastuvõetav, kuid linna pargis mitte. Siin peab olema rohkem vaheldusrikkust.

Lihtsaimaks abinõuks taimestiku tutvustamisel rahvale oleks nimede juurdepanek taimedele, nagu seda võib leida mitmel pool Lääne-Euroopas. Peab ütleva, et ilupõõsaste ja põõsaste hävitamise üheks põhjuseks on kindlasti asjaolu, et taime ei tunta, ja on loomulik, et seni ei tunta taime, puudub ka lugupidamine ja arusaamine taime vastu ja taimest endast.

Õnneks peab mainima, et suuremal osal meie linnadest on võrdlemisi suured maaalad parkide ja avalikkude aedade kasutamiseks. Võib-olla, et ühest küljest on see olnud õnneks, teisest küljest aga õnnetuseks, et just maaala suurus pole lubanud rahapuudusel teostada suuremaid ümberkorraldustoid, nagu tavaliselt seda püütakse rõhutada. Seevastu leidub linnu, kus igal aastal on istutatud uusi puid, näiteks Viljandis, või on jõutud soetada endale puukooli, näiteks Põltsamaal. Kõike peab alustama väikeselt, nii ka me linnade ja alevite kaunistamist.

Uute haljasalade loomiseks on soodsaimad ja vastuvõetavaimad sellised kohad, kus inimesed on harjunud veetma laupäeva õhtut ja pühapäeva. Sellega näitavad linna ja alevi elanikud tahtmatult ise asukoha, kuhu peab loodama uus avalik aed või park. Harilikult on koht selleks küllalt sobiv, kas leidub siin vett, liiva, vanemaid puid, mis väga tähtis kiire üldmulje saavutamises, mäed ja orud. Sundida linna ja alevi elanikke käima kunstlikult asutatud pargis ja aias võib teinekord põrgata takistuste vastu.

Neisse kohtadesse peab looma ja tooma igasuguseid motiive nii noorile kui vanule ajaviitmiseks: vesi, liiv, mänguplatsid, spordiväljakud, tantsuplats, muusika asukoht, tennisplatsid, mälestussambad jne., kusjuures iga üksikut motiivi oleks võimalik kasustada iseseisva ühikuna.

Vähem hoolt ei tohiks siin ikanda ka taimestiku eest, mida peab täiendama, et see vastaks aiamotiivi nõudeile.

Suuri vigu tehakse meil veel teede rajamise linna haljasalades, parkides.

Siinkohal peab ütlima, et olgu tee miline tahes, kas jalutamiseks või kiirliiklemiseks, kuid igal ühel olgu neil oma kindel siht ja ülesanne. Sageli võib aga märgata, et pargis on pandud teed sihitult keerlema ühe punkti ümber, või juhataatakse teega kätte siht, mis lõpeb mõne müüri või plangu vastas.

Ka teede õige juhtimine on olulisemaid osi linna haljasalades, neid ei saa suruda rahvale peale, vaid sageli peab pargi looja alistuma rahva soovele ja rajama tee sealt, kust seda inimesed juba näidanud ette, ehkki see tee vahest aiandusarhitektooniliselt ei paku midagi.

Neis linnades ja alevites, kus metsa vähe, kus puuduvad okaspuud või täielikult jälle lehtpuud, peab vahelduseks ühte neist istutama, või jälle seal, kus ümbrus liiga lage, metsavaene.

Tihti peale seisab kasustamata küllalt kõlblikke maaalasi, mis kerge vaevaga ja mõne kindla puuliigi varal, mis antud kohas hästi edeneks, võiks muuta ilumet-

saks. Selliseid kohti võib hiljem liita linna haljasaladega.

Meil ei tule mitte aimata järele Lääne-Euroopa parke ja avalikke rahvakogunemispaiku, vaid meil tuleb käia oma eriteed. Maaalasi, mis asuvad elamute ja avalikkude ehitiste lähedal, võiks veel korraldada välismaa eeskujul, kuid neid ei tohi ka olla palju, ennem üks-kaks, kuid nad olgu korras ja tõmmaku ligi nii kohalikke elanikke kui ka sissesõitnud külalisi.

Tööd teha ei tuleks nii, kuidas keegi seda arvab või juhus juhib, vaid kindla kava järgi.

Hea tahtmise ja organiseerimise juures võib siin saada läbi üsna väikeste kuludega.

Kodumaa ei tundu meile enam väiksenä, kui loodus, elamute ümbrus, linnad ja alevitid on muutunud vaheldusrikkaks. Vaheldusrikkus suurendab muljeid ja avardab kodumaa piire. On korduvalt toonitatud, et meil pole küllaldaselt isamaarmastust ja kõike head ja kaunist otstitakse välismaalt. Seejuures unustatakse, et kõik ka isamaarmastuse kasvatamine, peitub meid ümbritsevas looduses ja meis endis.

Lääne-Euroopa linnade välisilme keskajal*).

O. Angelus.

Siseministeeriumi Üldosakonna abidirektor.

(Järg.)

Mis puutub kaubamajade eesmärki ja tähtsusse, siis oli nende esimeseks ülesandeks kaupade siirmine suurkaupmeeste käest jaekaubandusse linnavalitsuse kõva kontrolli all. See järelevalve oli seatud sisse mitmeks otstarbeks. Kõigepealt pidi kaup olema hea, kaalult õige ja mitte kallis. Kui näiteks müügile väljapandud riie ei vastanud ettekirjutatud nõudeile, käristati riie lõhki, mittevärsked toiduained visati vette, tinast söögiriistad sulatati ja süüdlase (kui viimane põlnud teise linna kodanik) tööriistad lõhuti ära, et teha kahjutuks kelmi äritsejat. Peale selle võidi sellise süsteemi juures pidada kindlat järelevalvet ka maksude seadusliku tasumise üle. Mõnede kaupadega võidi teha äri ainult selleks linna poolt palgatud vannutatud maaklerite kaudu, kes olid otseseiks järelevalvajaiks linnade

poolt kaubanduspoliitika suhtes kehtimapanud määruste täitmise üle. Täielikult oli keelatud ülesostjate tegevus, eriti toiduainete vaheltkauplejate äri. Milliste peensusteni oli arenenud linnade hoolekandmine just toiduainete headuse ja odavuse eest, näitab Austria linnades keskajal kehtiv kord, mille põhjal näiteks kalamehed olid sunnitud, vaatamata ilmale ja ajale, müütama kalu palja peaga; tagamõte oli see, et kalamehi sundida rutem lahkuma turult, s. o. müüma värsket ja odavat kaupa.

Sageli oli kaubamaja määratud ainult kalevimüüjatele; vähemalt anti neile kauplemiseks igas linnas eriruumid. Kuna mõnes üksikus linnas, nagu Hamelnis, raekoda ja kaubamaja mahutati ühte majja, asus suuremais linnades mitu kaubamaja, mis olid määratud erikaupade jaoks ja kandsid kaupade järgi ka nime. Neist seisavad veel praegu või olid vähemalt kuni maailmasõjani alles:

*) Vt. „Linnad ja Alevitid“ n-rid 2 ja 3 — 1935.

Braunschweigis eriline riidemaja, Halberstadtis veinimaja, mis ühtlasi oli ühendatud joogiruumiga, kalevimajad Brugges (1284. a.), Ypres'is (maailmasõjas täielikult hävitatud), Louvainis, Malines'is (1340. a.), Krakovis jne., lihakarnid Lüübekis (1262. a.), Nürnbergis, Mühlhausenis, Heilbronnis, Ypres'is. Peale selle ehitati erilisi soola-, õlle-, lõuendimaju, siia kuuluvad ka pandimajad. Kõik ettevõtted olid linna, gildide või sumptide omad.

Linnade omanduseks oli peale selle veel terve rida veskeid, telliskivitööstusi, leivaküpsetamisahjusid jne. Mitmes linnas asus üks või rohkem kaalumaju; kaalumissundus oli linnade üheks tähtsamaks eesõiguseks.

Turupäevil valitses linnatänavaivil suur liikumine, nii et selleks ajaks linnavalitsused peale harilikude linnavahtide pidid politseile võtma abiks veel palgatud kodanikke korra säilitamiseks, kusjuures võeti öösiti teenistusse noored vabatahtlikud-patriitslased ratsakordnikkudena.

Mitte ükski turuplatsel, tänavail ja kaubamajus ei valitsenud kihav tegevus, vaid ka sadamais ja jõe- ning merekaldail asuvais kaubaladudes. Eriti suur oli siin maakerite tegevus, sest siin tuli neil olla peamiselt vahetalitajajaks võõraste kaubamüüjate ja linna suurkaupmeeste või sumptide vahel. Nimelt pidid erilise laoõiguse põhjal, mis valitses kõigis suuremais linnades, võõrad ärimehed, kui nad tahtsid astuda kaubanduslikku vahekorda linna kodanikkudega, laadima oma kaupa maha selleks määratud kohtadele ja panna teatud aja jooksul müümiseks välja, või isegi — nagu mõne linna seadus seda nõudis — ainult linnas pakkuma müüa. Sealjuures tehti veel teisigi kitsendusi. Nende üle valvati näiteks võõrastemajade pidajate poolt, kelle juures nad elunesid, et nad seaduskohaselt tasuksid kõik maksud, mis kaubalepingu sõlmimisel läksid linna kasuks. Nad võisid harilikult müüa teisile võõraile kaupmeestele kaupu ainult teataval arvul, mille kohta oli pandud kehtima minimaalne piir: näiteks Salzburgis oli XIV sajandil selliseks piiriks, alla mille ei tohtinud müüa, 500 tükki rauda, umbes 200 m kalevit, umbes 800 l veini, 800 kg seepi jne. Väikekaubandus oli võõraile üldse keelatud peale laadapäevade; veini oli lubatud müüa ainult tunniviisi, kalevit ainult kanga viisi (vähemal arvul võidi anda vaimulikele ja aadlikele jne.).

Siinkohal olgu tähendatud, et Tallinna õitseage on ajalooos olnud ikka siis, kui õitsete ta kaubandus, s. o. kui ta sadam oli tolluallikaks ja meelitas ligi võõraid. Suuremal määral — mõõdetult keskaja mõõdupuuga — algas Tallinna kaubanduselu 1285. a., s. o. Tallinna vastuvõtmisega nn. hansalinnade liitu. Õitseage kestis vahelduva õnnega XVI sajandi esimese pooleni; sellest ajast peale algab järjekindel seisak ja langus, mis on seletatav hulgaliste sõdade ja sisemiste rahutustega Baltimail. Peeter I pööras palju tähelepanu Tallinna sadama kordaseadmisele ja suurendamisele, kuid varsti pärast ta surma, keisrinna Eliisabeti valitsemise ajal, veeres kaubanduselu jälle allamäge ja XIX sajandi teisest veerandist peale muutus Tallinn väikeseks, kõrvaliseks, tähtsusetaks provintsilinnakeseks, mis jäi ikka vaesemaks ja kahvatumaks. Ainult siis, kui valmis 24. oktoobril 1870 uus Balti raudtee, mis ühendas Tallinna Venemaaga, algas uus aeg ja uus tõus.

Samasugune kaitseabinõu võõraste äri-meeste võitluse vastu, nagu linnades kehtivad lao- ja kauplemisseadused, oli ka seadus, mis keelas igasuguse turupidamise linna lähedal ja üldse kitsendas igapidi linna ümbruskonna maarahva kauplemist. Nii kaitses linn oma kodanikke võitluse vastu talupoegade ja sel viisil tehti ka võimatuks teiste linnade tekkimine olemasolevate linnade läheduses.

Paljudes kaubamajus olid kaubaruumide kõrval erilised söögi- ja joogisaalid, kus sumptiliikmed ja nende külalised võisid viibida koos. Selleks koosviibimise otstarbeks ehitati mitmes linnas sumptimajad. Nii oli Itaalias Cremonas õigusteadeklubi — „Palazzo dei Giureconsulti“, mis säilinud meie päevini. Samasugune maja seisab Milanos. Saksa maal annavad Lüübekis laevameeste- ja Hildesheimis lihunikudemaja tunnistust selliste suurte ja mugavalt sisseseatud ruumide üle. Sumptimajusse oli võõraile sissekäik keelatud; võis juhtuda, et isegi keisri mõjuavaldus ei andnud tagajärgi, nagu näiteks Augsburgis, kus keiserlikule nõunikule Philipp Adler'ile keelati sissekäik joogiruumi, ja see keeld jäi püsima, vaatamata keisri eestkostmisele.

Tallinnas selliseist vanust majust seisab praegugi endise Suure Gildi maja, see on Börsisaal, mis arvatavasti ehitati juba XIV sajandil, ja Mustpeadeklubi, mis ehitati küll hiljem ja pärast ehitati ümber. Mustpeade vennaskonna asuta-

mine toimus XIV sajandi lõpul. Vennaskonna esimene põhikiri kinnitati 1407. a. Tallinna linnanõukogu poolt. Esialgu asutati tema välismaalasist poissmeeste poolt, kes ajutiselt viibisid siin kaubanduslikul otstarbel. Hiljem võeti mustpeade vennaskonda vastu ka vallalisi Tallinna kaupmehi. Mustpeade hulgest moodustasid need väismaalased, kes siin naitusid ja kodanikeks võeti vastu, mustpeade gildi. Mustpeade nime võtsid klubi liikmed Püha Mauriitsiuse järgi, keda nad valisid oma kaitsepühakuks ja keda kesk-aeg kujutas moorlasena. Endise Kanuti Gildi maja on ehitatud uusajal samale kohale, kus seisis vana (ehitatud 1863. a. ja järgnevail aastail arhitekt Jegorjev'i poolt).

Mis puutub keskaja võõrastemajusse, siis polnud need ei välimuselt ega sisemuselt huvitavad. Eriti halvad olid Saksamaa võõrastemajad, kus koheldi külalisi halvasti, toad olid ebamugavad ja toit halb. Seepärast anti reisijaile head nõu võimalikult süüa peremehega ühes lauas („*Table d'hôte*“), sest viimane valmistas endale alati paremat toitu kui võõraile. Itaalias olid võõrastemajad väga mustad. Ainult Prantsusmaal olid olud paremad.

Teatrimaju keskaeg ei tunne; rändavad näitlejad andsid etendusi kas riikide valitsejate õukondades või seal, kus leidis vaba ruumi. Esimesed teatrimajad ehitati Itaalias XVI sajandil (Vicenzas „*Teatro Olimpico*“ 1584. a.).

Kaugeltki mitte samas ulatuses, nagu kaubanduse edendamise eest, hoolitsesid keskaja linnad vaeste ja haigete eest; üldse ei tunne keskaeg õieti veel avalikku hoolekannet laiemas mõttes. Hoolitsemine vaeste eest, haridusliku taseme tõstmine, tähendab just need ülesanded, mille teostamine meie aja linnade eelarveis mängib suurt osa, olid enam-vähem üksikute kodanikkude eraalgatus või mõne ühingu mure; linnavalitsus tegeles ainult üksikui juhtumail nende küsimustega. Seda kõrgemalt tuleb hinnata üksikute jõukate inimeste heasüdamlikkust, mis kõigepealt avaldus haiglate ja vaestemajade asutamises ja ülalpidamises.

Haiglaid oli igas linnas vähemalt kaks, üks pidalitõbiste ja teine muude haigete jaoks. Nii oli näiteks Breslaus XV sajandil 30 000 elaniku juures 15 haiglat. Vanust haiglaist on püsima jäänud üks suuremaid ja ilusamaid: Pühavaimu haigla Lüübekis, mis ehitati XIV sajandil. Prantsusmaa vanust haiglaist („*Hôtels-*

Dieu“) on mõned pärit veel XII sajandist, nagu Angers'is (1153. a.) ja Chartres'is. Prantsusmaa haiglate varjukülg seisis nende halvaks korralduses. Itaalias pole kunagi olnud puudus suurist haiglaist: üks ilusamaid haiglaid maailmas — „*Ospedale Maggiore*“ Milanos — ehitati 1456. a.; kuulus on ka „*Ospedale del Ceppo*“ Pistojas, ehitatud XIV sajandil. Peale harilikkude haiglate oli mõnes linnas, nagu Breslaus, koolimajade juures erihaiglad, kuhu mahutati ainult kooliõpilasi; mõnikord oli igal koolil oma haigla.

Keskaja raskeim ja levinuim haigus oli pidalitõbi. Ta levis keskaja algul üle Euroopa ja võttis maad sellisel määral, et keskaja viimasel sajandil oli Euroopas umbes 19 000 erihaiglat pidalitõbiseile, nende seas umbes 3000 Saksamaal ja üle 2000 (XIII sajandil) Prantsusmaal. Sellised haiglad ehitati harilikult kaugemale linnamüüride taha, ühe või rohkem *km* kaugusele viimaseist elumajust. Nende, nagu teistegi haiglate juures olid erilised kalmistud ja kabelid. Mõnes linnas oli pidalitõbistehaiglaid rohkem kui üks, näiteks Breslaus. Säilinud on leprosoorium Wasserburgis, Baieris. Et need haiglad pandi Püha Laatsaruse kaitse alla, siis võib öelda, et linnades, kus praegu veel olemas mingi Laatsaruse tänav, asus samal tänaval omal ajal ka leprosoorium.

Tallinnas oli 1237. a. väljaspool linna selline Püha-Johannese haigla, mis, nagu nähtub vanust dokumentidest, oli kaunis rikas: pidas ülal oma veski, oli maaomanik ja laenutas raha. Linna piiramisel 1570. a. Liivimaa kuninga Magnuse poolt riisuti ja lõhuti kivihoone, sest Magnuse sõjamehed arvasid, et haiglast viib linna mingi salakäik. Uuesti ehitati haigla üles 1648. a., peale selle parandati seda mitu korda — see on praegune Tallinna Linna Jaani Vanadekodu S. Tartu m.

Ka leidlastemaju leidub keskajal, peamiselt Itaalias, Hispaanias ja Prantsusmaal. Itaalias, Firenzes on veel praegu alles „*Ospedale degli Innocenti*“ (1419. a.), keskaja arhitektuuri paremaid saavutisi. Eraldatud ruume leidis haiglaist või vanglaid nõdrameelseile, kelle jaoks keskaja lõpul hakati ehitama erimaju; kuid haiged peeti seal väikesis halvus ruumes, sest need majad ei pidanud olema mitte haiglad, vaid karistusmajad.

Apteegid, mis Lääne-Euroopas tekki- sid XIII sajandi ümber ja seati sisse arvatavasti araablade eeskujul, pandi lin-

nanõukogude valve alla. Nende kohta kehtisid erimäärused ja rohtude hinnakiri kinnitati linnavalitsuse poolt.

Vaeseile ja haigeile võõraile ehitati öömajad. Esimesed sellised asutised tekkisid XIV sajandil Strassburgis, Freiburgis, Frankfurdis, Breslaus, Nürnbergis isegi kaks jne.

Vaeste linnakodanikkude jaoks olid määratud vaestemajad, millest Lüübeki oma on säilinud tänaseni. Samuti hästi on seatud sisse „*Deposito del Mendacita*“ Luccas (1413. a.). Huvitav ja kuulus on Augsburgi nn. „*Fuggerei*“, see on rikkaste kaupmeeste Fugger'ite poolt ehitatud väike linnajagu varanduseta viletsate Augsburgi kodanikkude jaoks. „*Fuggerei*“ all on kuus tänavat 53 maja ja 106 korteriga.

Keskaja koolid olid suuremaltjaolt nn. ladina koolid ja alguses eranditult kiriku- ehk kloostrikoolid, kus õpetajaiks olid vaimulikud ja mis olid määratud noorte inimeste ettevalmistamiseks vaimuliku kutsele. Brüsselis oli selliseid koole XIV sajandil juba tervelt 13. Hiljem hakkasid ka eraisikud, mõnel juhtumil ka linnad kutsuma õppeasutisi ellu, need olid nn. linnakoolid, kus õpetasid noorsugu, vähemalt algul, vaimulikud. XIII sajandi teisel poolel leidub linnakoole Lüübekis, Rostockis, Elbingis, Schweidnitzis ja Breslaus. Vaimulikud

õpetajad olid harilikult ka veel linnavalitsuste kirjutajaiks. Keskaja lõpul alles kujunes ilmalik õpetajate seisus, kes aga organiseerusid umbes samal kujul nagu käsitöölised, rändasid mööda ilma ja õpetasid kord siin, kord seal lugemis- ja kirjutamiskunsti. Vanust koolimajust pole meie päevini säilinud ainustki, mis on seletatav seega, et koolele ei pühendatud üldse suuremat tähelepanu. Iseloomustav sellele hoolimatusele on näiteks Egeri linna koolimäärused 1350. a., kus ruumide kütmine talvekuil jäeti koolikäijate hooleks ja iga õpilane pidi tooma iga päev kooli kaasa ühe puuhalu. Vanim koolimaja, mis veel püsib, on arvatavasti Nördlingenis (1513. a.), seega pärit juba uusajast.

Ka vanust ülikoolihooneist on säilinud vähe. Nende asutamise aeg kuulub XI (alates 1350. a.) ja XV sajandisse, kus ükski Saksamaal avati 15 ülikooli. Ka need tekkisid suuremaltjaolt mitte linnade algatusel, vaid üksikute vürstide ja vaimulikkude initsiatiivil, igakord Rooma paavsti nõusolekul. Üks vanemaist ülikoolest on Krakovi „*Collegium Jagellonicum*“ (pärast ülikooli raamatukogu hoone) XV sajandist ja Erfurdi ülikooli maja (1476. a.). Itaalias seisavad vanade ülikoolide majade mälestusena veel majad Perugias (1483. a.), Pavias (1490. a.) ja Paduas (1493.—1552. a.).

III Balti riikide linnadeliitude konverents.

III Balti riikide linnadeliitude konverents peeti 6. ja 7. juulil 1935 Leedus, Kaunases, millest võttis osa Eestist — Eesti Linnadeliidu esimees Tallinna linnapea abi A. Uesson, abiesimehed Tartu linnapea abi K. Luik ja Nõmme linnapea L. Ojaveiski, juhatuse liikmed Tallinna Linna Revisjonikomisjoni esimees R. Moormann, Narva linnapea J. Luts, Viljandi linnapea A. Maramaa, Rakvere linnapea H. Avikson, Võru linnapea F. Suit ja Kunda alevivanem A. Einmann, revisjonikomisjoni liige Tallinna linnavolinik J. Anton, Tallinna Linnavalitsuse liige P. Sissask, Tallinna Linnavolikogu liikmed F. de Vries ja J. Pikkov, Tartu linnapea A. Tõnisson, Linnavalitsuse liige R. Sinka ja Linnavolikogu liige A. Kullam, Pärnu Linnavalitsuse liige H. Soo, Nõmme Linnavolikogu juhataja

A. Mei, Kuressaare linnapea J. Peters, Petseri linnapea A. Ruusmaa, Paide linnapea G. Pärli, Põltsamaa linnapea abi E. Reial, Paldiski linnapea J. Odres, liidu büroo juhataja V. Smetanin ja sekretär K. Tammitse;

Lätist — Läti linnadeliidu esimees Riia linnapea H. Celminš, abiesimees O. Viksninš, juhatuse liikmed Riia linnapea abi A. Kacens, Liepaja linnapea E. Rimbenieks, Daugavpils linnapea J. Volonts, Jelgava linnapea H. Štolcs, Rujiena linnapea A. Kreslinš, revisjonikomisjoni esimees J. Asaris ja liikmed P. Petersons ja Rīgas-Jurmala linnapea A. Jansons, Ventspils linnapea A. Snikeris, Rezekne linnapea N. Skangels, Kuldīga linnapea J. Dreimanis, Valmiera linnapea J. Rugens, Tukumsi linnapea J. Finkenšteins, Cesise linnapea

R. Kauce, Ludza linnapea J. Rudovics, Jekabpils linnapea K. Lamberts, Smiltene linnapea J. Venners, Madona linnapea M. Steinbergs, Jaunjelgava linnapea J. Plostins, Talsi linnapea A. Reiznieks, Ogre linnapea J. Marsons, liidu asjaajaja E. Patvaldnieks ja instruktor H. Sausvedis;

Leedust — Leedu linnadeliidu esimees Kaunase linnapea A. Merkys, abiesimees Marijampole linnapea J. Maurukas, juhatause liige Kybartai linnapea A. Saurusaitis, revisjonikomisjoni liikmed Kedainiai linnapea A. Povylius, Vilkauskise linnapea A. Sajeta ja Jurbarkase linnapea E. Misevičius, Šiauliai linnapea J. Valančius, Ukmerge linnapea V. Reklaitis, Rokiskise linnapea J. Malevičius, Šeduva linnapea P. Linkevičius, Joniškise linnapea A. Gedvila, Zarasai linnapea S. Puodžius, Radviliškise linnapea V. Brazauskas, Možeikiai linnapea M. Velička, Utena linnapea J. Bartašius, Alytuse linnapea Z. Jakulis, Taurage linnapea J. Jurgilas, Telšiai linnapea J. Slapšys, Šakiai linnapea J. Pečiukaitis, Kaunase linnavalitsuse liige A. Dilba, Kaunase linnaomavalitsuse inspektor Kaminiskas ja liidu asjaajaja K. Šumuskas.

Konverentsi avas Leedu linnadeliidu esimees Kaunase linnapea A. Merkys, tervitades konverentsi Leedu linnadeliidu ja Kaunase linna nimel. Leedu vabariigi valitsuse nimel tervitas konverentsi Leedu siseminister kolonel S. Rosteika, avaldades lootust, et kolme Balti riigi linnategelased asuvad veelgi tihedemale koostööle, mille eesmärgiks on riikliku iseseisvuse säilitamine ja kindlustamine, samuti nende riikide rahvaste lähendamine.

Konverentsi presiidiumi valiti A. Uesson ja A. Tõnisson Eestist, H. Celminš ja O. Viksninš Lätist ja A. Merkys ja A. Saurusaitis Leedust, sekretariaati — V. Smetanin ja K. Tammiste Eestist, E. Patvaldnieks Lätist ja K. Šumuskas Leedust.

Eesti valitsuse tervitused andis üle Eesti saadik Leedus dr. J. Lepik, Läti valitsuse — Läti saatkonna sekretär Ziverts.

Läti linnadeliidu poolt tervitas H. Celminš, Eesti Linnadeliidu poolt

A. Uesson; telegraafiteel tervitasid konverentsi Eesti siseminister K. Eenpalu, Soome linnadeliidu esimees prof. A. Tulenheimo ja büroo juhataja Y. Harvia ja rahvusvaheline linnade ja kohalikkude omavalitsuste liit.

Seepeale asuti referaatide kuulamisele.

A. Merkys kandis esimesena ette oma referaadi „Leedu linnade õiguslik konstruktsioon“.

Peale selle kandis V. Smetanin ette referaadi „Linnaomavalitsuste õigusliku konstruktsiooni küsimusi“.

Kuulanud ka H. Celminš'i lühikese ülevaate Läti linnaomavalitsuste praegusest õiguslikust olundist, jäeti resolutsiooni väljatöötamine peale lühikesi läbirääkimusi vastava komisjoni hoolde, kuhu valiti K. Luik ja H. Avikson Eestist, H. Asaris ja E. Rimbenieks — Lätist ja J. Slapšys ja A. Saurusaitis — Leedust. Komisjoni kuulusid ka referendid.

Konverentsi esimese päeva pealeõunal tutvuti a./s. „Maistas'e“ tapamajaga, mis suuremaid Leedus ja ühe uema algkoolimajaga. Sealt sõideti Kaunasest 7 km eemal asuvasse Petrašuniasse, kus vaadeldi telliskivivabrikut, mis valmistab Kaunasele erilist liiki telliskive, milliseid tarvitatakse tänavate katmiseks.

Edasi siirduti Kaunase veevärki — 6 km Kaunasest eemal, mis eriti huvitav seepoolest, et kujutab endast suurt kaevu, mis saab oma vee vähemaist kaevudest, arvult 28. Neist vähemaist kaevudest koguneb vesi torustiku kaudu suurde kaevu, kust see siis pumbatakse linna.

Sama päeva õhtul asetati konverentsi poolt pärg, mis kaunistatud kolme Balti riigi rahvusvärvidega Leedu vabadussõjas langenute mälestussambale, mis asub Leedu sõjamuuseumi monumentaalse hoone juures.

Sellel järgnes Kaunase linnavalitsuse poolt korraldatud suur vastuvõtt raekojas, millest võtsid osa peale konverentsi liikmete Leedu kõrgemaid ametnikke, eesotsas siseminister kolonel S. Rosteika'ga.

Sel sundimatul koosviibimisel sõlmiti palju uusi tutvusi ja arutati elavalt omavalitsuste päevamuresid.

Pühapäeval, 7. juulil 1935 jätkus konverentsi üldistung.

Hoolekande korraldamisest Lätis andis ülevaate O. Viksninš, Eestis — F. Suit, Leedust — P. Ruseckas.

Kuulanud need, jäi peale elavate läbi-rääkimuste vastava resolutsiooni koostamine komisjoni hoolde, kuhu kuulusid peale referentide L. Ojaveski ja A. Maramaa — Eestist, O. Viksininš ja H. Stolcs — Lätist ja J. Valančius ja V. Reklaitis — Leedust.

Konverentsi lõpp oli nähtud ette Birs-tonases, Kaunasest 40 km kaugusel asuvas kuurordis, mis kuulus oma mineraalvetega. Sinna sõideti autodol ja omnibusil. Seega avanes ka võimalus tutvuda Lõuna-Leedu maastikuga, mis kohati meenutab Lõuna-Eestit.

Peale Kaunase linnavalitsuse poolt pakutud lõunat, asuti konverentsil ettekantud referaatide resolutsioonide vastuvõtmisele.

Linnaomavalitsuse õigusliku konstruktsiooni kohta võeti vastu järgmine resolutsioon:

1. Linnaomavalitsuste õigusliku konstruktsiooni põhialused määratakse igas riigis kindlaks põhiseadusega. Linnaomavalitsuste kohta käivad seadused peavad täpselt reglementeerima omavalitsusorganite korraldust ja tegevust.

2. Detsentraliseeritud valitsemisviisi juures omavalitsused ei osutu mitte ainult riiklikkude administratiivfunktsioonide täitjatena, vaid elanikkude laiemate kihtide organiseerijatena riiklikuks eluks.

Tugev riiklus peab rajanema tugevatele omavalitsusile.

3. Et kergendada omavalitsusile sellist organiseerimistööd, tuleks luua formaalne side omavalitsuse ja nende elanikkude vahel linna-, alevi- ja vallakogukondade ellukutumisega. Tuleb koordineerida kodanikkude õigused ja kohustused kogukonna suhtes.

4. Linnaomavalitsuste tulused tuleb hankida peamiselt iseseisvaist kogukonnamaksudest ja ettevõtete ning varanduste ekspluateerimisest.

5. Linnadele antud tulud ja nende normid peavad olema paenduvad ja küllaldased linnaomavalitsuse peale pandud ülesannete täitmisega seotud kulude katmiseks. Uute ülesannete pealepanemisel tuleb anda ka uusi tulusid.

6. Täidesaatvate organite õigusi ja vastutust tuleb tõsta, jättes neile täiel määral linna majapidamise juhtimise, vaatamata sellele, kas nad koostuvad vaid pürjermeistrist (linnapeast) üksi, või kolleegiaalsest linnavalitsusest.

7. Aktiivne ja passiivne valimisõigus tuleb anda vaid vastava linnakogukonna liikmeile, kusjuures kõiki neid tuleb rakendada kohustuste kandmisele kogukonna heaks.

8. Konverents avaldab soovi, et Balti riikide lähenemise huves Leedu, Läti ja Eesti kohalikesse omavalitsusisse puutuvad seadused oleksid võimalikult ühtlustatud ja nende väljatöötamine toimuks kohaliku linnadeliidu osavõtul.

Hoolekandeküsimuse kohta võeti vastu järgmine resolutsioon:

1. Riigi ülesandeks on töö- ja elutingimuste selline organisatsioon, milline rajaneb kodanikkude iseseisvusele ja iga üksiku hoolitsemisel oma tuleviku eest; sotsiaalne hoolkanne ei tohi aga mingil tingimusel olla hoolekanne hoolekande enda pärast.

2. Üldine seaduseandlus peab esimeses järjekorras looma norme, mis aitaks kõrvaldada sotsiaalset puudust, kusjuures on soovitatav, et see seaduseandlus oleks ühtlustatud kõigis kolmes riigis. Samuti on soovitatav ühtlustada sotsiaalse hoolekande seadused, jättes võimaluse kohaldada detailes vastavalt kohalikele oludele igas riigis.

3. Üldsotsiaalse seaduseandluse alal tuleks eriti märkida ära:

- a) ühiskonnale kahjulikkude elementide steriliseerimine (langetõbised, idioodid jne.),
- b) eriseaduste tarvidust laste- ja noortekohtute kohta,
- d) seadusi laste ja noorte kaitseks,
- e) seaduste kehtimapanemist vanaduse, invaliidisuse jne. vastu kindlustamiseks,
- f) sundsõuliku töö põhimõtte sisseadmist tööd põlgajale, hulkureile ja ka neile, kes hoiduvad kõrvale enda või oma perekonnaliikmete kulude tasumisest, samuti ka allimentide maksimisest.

4. Hoolekandega seotud kohustused jaotatagu riigi ja omavalitsuse vahel ühesuguse sundsõuliku põhimõtte järgi, kusjuures iga kodanik peaks hoolekandele abi saamise õiguse suhtes seisma ühe kindla omavalitsuse kodanikkude nimes-tikus (kogukond).

5. Omavalitsuste lähemaiks ülesan-deiks on:

- a) hoolekandele abi individualiseerimise süsteemi väljatöötamine, väljudes strassburgi süsteemist;

- b) suurima tähelepanu pööramine lastehoolekande kõigile liikidele, minnes võimalust mööda üle kinniselt hoolekandelt lahtisele;
- d) järkjärgne vanade ja töövõimetute kodude üleviimine väljapoole linnu;
- e) juriidilise abi korraldamine puudustkannatajaile, eriti emadele alimentide sissenõudmise asjus;
- f) tiisikuspesade otsimise ja lokaliseerimise edendamine;
- g) kohalikkude heategevate eraseltside ja -organisatsioonide toetamine, olles nende koordineerumise keskuseks, kuid mitte piirates nende iseseisvust.

6. Tööpuudusega võitlemisel tuleb hoiduda toetuste jagamisest töötähtsusele korraldatavate avalikkude tööde finantseerimine on riigivõimu ülesandeks.

Resolutsioonid võeti vastu ühelhäälel.

Seejärel asuti kuurordi vaatlemisele. Jõudnud tagasi Kaunasesse, asuti rongile, et sõita Klaipedasse.

Sinna jõuti esmaspäeva hommikul. Peale linna ettevõtete vaatlemist sõideti üle lahe Kuršiu nerijal asuvasse Smiltynesse ja Joudrantesse, kus ei jätetud kasutamata võrratuid suplemisvõimalusi. Teisipäeval, 9. juulil 1935 külastati Šiauliaid ja selle linna asutisi ja ettevõtteid. Seepeale asuti koduteele.

Ei saa jätta kriipsutamast alla seda suurt indu ja taht, millega leedulased töötavad oma riigi ja maa ülesehitamise ja korraldamise alal.

Kaunas oma moodsate ehitiste ja korraldatud puiesteede ja tänavatega jätab külastajaisse euroopaliku mulje. Kuid ka provints kohendab end energiliselt.

Mis puutub vastuvõttusse, siis oli see kõigiti väga südamluk ja suurejooneline ning jättis kõigisse osavõtjaisse kustumatu mälestuse leedulaste külalishakusest ja sõprusel, samuti ka ettevõtlikkusest ja töökusest.

Möödunud konverents näitas veel kord, et Balti riikide liit on saanud tõsi-asjaks ja et see on tähtsaks teguriks nende riikide iseseisvuse kindlustamisel.

Eesti Linnade liidu tegevusest.

Eesti Linnade liidu esindajatekogu koosolek peeti 16. juunil 1935 Petseris, Linnavalitsuse ruumes.

ELL esimees A. Uesson, avanud koosoleku, avaldas Petseri Linnavalitsusele, eesotsas linnaapea A. Ruusmaa'ga, tänu lahke kutse eest pidada koosolek Petseris, ühtlasi ka heameelt võimaluse eest järgida sellele kutsele.

Vihjanud uususele, mille järgi ELL esindajatekogu koosolekuid juhatavad ELL esimees, abiesimehed ja selle linna linnaapea, kus peetakse koosolek, valiti ühelhäälel koosoleku juhatajaks veel Petseri linnaapea A. Ruusmaa.

Petseri linnaapea A. Ruusmaa ter- vitas ELL esindajatekogu Petseri linna nimel, soovides, et koosolek oleks sama tulemusrikas, nagu varem peetud koosolekudki.

Kinnitati ühelhäälel ELL 1934./35. a. rahaline aruanne. Seejärel võeti teadmiseks V. Smetanini poolt esitatud ülevaade ELL möödunud aasta tegevusest, millest nähtus, et olid arutusel nii tähts- sad küsimused, nagu kinnisvaramaksu normide alandamine, hoolekandeprobleem,

eraeksporttapamajade võistlus linnade ta- pamajadega siseturu varustamisel, noor- teprobleem, õhu- ja gaasikaitse, obroki- maksude ümberhindamine, uue ehitussea- dustiku põhilused, linnade eelarvete ja aruannete koostamise ning raamatupida- mise juhiste väljatöötamine, kuna ees seisab Linnamaksuseaduse reform.

Peale selle peeti 2 esindajatekogu koosolekut, linnade ja alevite sekretäride, statistikute ja perekonnaseisuametnikku- de päeva, linnadele ja alevitele loodi aian- duskonsultatsioon, anti välja ajakirja „Linnad ja Alevid“ ja peeti kontakti välismaaga, eriti Läti ja Leedu linnade- liiduga.

Petseri linnaapea A. Ruusmaa esit- as lühikese ülevaate Petseri linna tekki- misest, arenemisest ja praegusest maha- pidamisest.

Linnade ja alevite haljasalade korral- damisest refereeris *dipl. hort. et agr.* E. Lepp.

Kuulanud referaadi, otsustati pü- hendada selles käsitletud küsimusele se- nisest suuremat tähelepanu ja avaldada referaat ajakirjas „Linnad ja Alevid“, et

kõigil omavalitsustegelasil pleks võimalus tutvuda referaadis avaldatud mõtete ja seisukohtadega.

ELL esindajatekogust ja juhatusest lahkunud K. V i r m a' asemele valiti juhatuse liikmeks senine revisjonikomisjoni liige R. M o o r m a n n — Tallinn.

ELL revisjonikomisjoni liikmeks valiti J. A n t o n — Tallinn.

ELL esindajaks III Balti riikide linnade liitude konverentsile, mis peetakse 6. ja 7. juulil 1935 Leedus, Kaunases, otsustati valida täiendavalt P. S i s a s k ja J. P i k k o v — Tallinn, A. K u l l a m — Tartu, A. M e i — Nõmme, J. P e r e n s — Kuressaare, G. K o l d — Põltsamaa ja A. E i n m a n n — Kunda.

Eesti Linnade liidu juhatuse koosolek peeti 27. juulil 1935 Narva-Jõesuus, Narva linna suvilas.

ELL esimees A. U e s s o n, avanud koosoleku, tänas Narva Linnavalitsust, kes otsustas linnapea J. L u t s'uga kutse eest pidada ELL juhatuse koosolekut Narva-Jõesuus.

Hoolekandeseaduse muutmise ja täiendamise seaduse järgi peavad linna- ja alevivalitsused esitama 1. augustiks 1935 Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile oma administratiivpiirkonna kohta keskmised hoolekandelise abistamise normid hoolealuste liikide järgi Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi vastavas ringkirjas avaldatud vormi kohaselt.

Nende normide kohta tegi ELL ettepaneku muuta ringkirja ses mõttes, et toetusnorme lubatakse määrata individuaalselt, nagu seda näeb ette Hoolekandeseadus.

Haridus- ja sotsiaalministri otsusega 26. juulist 1935 võib tegelikul abistamisel kalduda kõrvale väljatöötatud keskmisest normest, arvestades hoolealuse individuaalset olundit.

Tugedes ülaltähendatud otsusele, otsustati saata ELL liikmeile ärakirjad ELL vastavast märgukirjast ja haridus- ja sotsiaalministri otsusest teadmiseks, juhtides tähelepanu sellele, et ministeeriumi poolt avaldatud norme tuleb võtta juhtnööriena oma, kohalikkude normide väljatöötamisel.

Arutatud alevisekretäride töö- ja palgaolude korraldamist, otsustati moo-

dustada komisjon koostises V. Smetanin, J. Jaaska, A. Einmann ja üks alevisekretär, kes töötaks välja alevisekretäride palganormid ja töökorraldamise juhiste kava ja tehtud see, kutsuda kokku septembris või oktoobris 1935, alevivanemate nõupidamine, paludes sellele ka Siseministeeriumi esindajaid.

Eesti Omavalitsusteenijate Liidu palvel otsustati talle määrata Kr. 60.—toetust II üleriikliku omavalitsusteenijate kongressi protokollil trükkimise kulude osaliseks katteks.

Raadiolevi vastuvõttu segada (häirida) võivate elektriseadmete ja -esemete kaitseabinõudega varustamise ja nende seadmete ja esemete registreerimise, korrashoiu ja müügi määrus näeb ette, et kõik raadiolevi vastuvõttu segada võivad elektriseadmed ja -esemed peavad olema varustatud kaitseabinõudega segamiste vältimiseks hiljemalt 1. oktoobriks 1935.

See määrus asetab linnaomavalitsusi majanduslikult raskesse seisundisse ja määruse jõusse jäämisel tuleks sulgeda kõik linnaomavalitsuste haiglate juures asuvad röntgenikabinetid.

Arutanud seda, otsustati pöörduda Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi poole palvega, et linnaomavalitsuste haiglad vabastataks raadiolevi vastuvõtu segamist vältivate aparatuuride soetamise kohustusest; kui aga ülalnimetatud määrus jäetakse siiski kehtima praegusel kujul, siis tuleks linnaomavalitsuste haiglatele vastavate seadmete soetamise kulud katta Riigi Ringhäälingu summadest.

L. O j a v e s k i informeeris Rahvakultuuri- ja Rahvaharidusnõukogu poolt vastuvõetud otsusest, mille järgi aruandeid ja töökavu tuleb esitada eelarveaasta kohta, kusjuures linnaomavalitsusil ei tarvitse neid üldse esitada.

ELL esindajaks 7. ja 8. augustil 1935 Oulus peetavale VIII Soome linnadepäevale valiti R. M o o r m a n n ja V. S m e t a n i n.

V. S m e t a n i n esitas Linnamaksuseaduse reformi põhilaused.

Arutanud neid, otsustati teha ELL büroole ülesandeks koostada linnade rahanduse reformi kava ja see esitada läbivaatamiseks komisjoni, kuhu valiti A. U e s s o n, kes kutsus veel juurde kaks juhatustliiget.

Kroonika.

Jõhvi alevi sekretär Voldemar Härma 10 aastat omavalitsusteenistuses.

5. septembril täitus 10 aastat omavalitsusteenistust Voldemar Härma'l — Jõhvi alevi sekretäri-perekonnaseisumametnikul. Juubilaril tuntakse omavalitsustegelaste ja -ametnikkude ringis tuseda töäjõuna ja sõbraliku kolleegina, kes ei teotse ainult tehnilise töäjõuna, vaid andudes oma ülesandesse huvi ja süvenemisega, on asjatundlikult aidanud kaasa omavalitsusele alal tekkivate küsimuste lahendamisel. Eriti tõhusasti on ta töötanud Perekonnaseisuseaduse elluviimisel.

Kohalikus seltskonnas on juubilar väga lugupeetud tegelane, kuna aktiivselt võtab osa selle kõigist avaldustist ja eriti kaitseliidust, kus teotseb malevkonna sidepealikuna.

Juubilarile jõudu ja edu senise viljaka töö jätkamiseks!

Aleksander Einmann 10 aastat Kunda alevivanem.

7. septembril 1935 võis Kunda alevivanem Aleksander Einmann vaadata tagasi oma 10-aastasele omavalitsusteenistusele.

Selle aja jooksul on juubilar väsimatult töötanud Kunda alevi heakäekäiguks. Nii on peamiselt juubilaril teeneks, et Kunda on kerkinud nägus rahvamaja, on seatud korda alevi tänavad ja et alev on tunduvalt suurenenud uute maaalade alevi administratiivpiirkonna alla arvamisel. Kuna juubilar on praegu täies meheas ja täie tervise juures, võib loota, et ta veel kaua püsib oma vastutusrikkal ametikohal.

Kuid juubilar pole piirdunud töötamisega ainult Kunda alevi heaks. Rea aastate jooksul on ta Eesti Linnadeliidu juhatuse liige, kus töötab täie andumuse ja asjatundlikkusega me kodumaa „pisi-linnade“ — alevite huvide kaitsmisel.

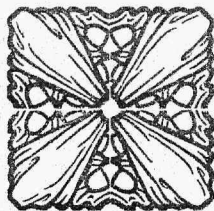
Seepärast on kõigil, kel südamel me linna- ja aleviomavalitsuste elu arendamine ja nende tuleviku kindlustamine, täielik põhjus õnnitella juubilaril ja soovida talle püsivat tervist ja tahet jätkata senise energiaga õilsat ühiskondlikku tööd nii Kunda alevi kui ka kõige me linnade ja alevite hüveks.

Linna- ja alevidirektorite koosolek Helsingis.

Linna- ja alevidirektorite kolmas koosolek peeti Helsingis 1935. a. algul, millest võttis osa ümmarguselt 70 esindajat. Päevakorras oli muuseas linna- ja alevidirektorite edaspidine koostöö. Otsustati moodustada 5-liikmeline komitee järgmise sellise koosoleku kokkukutsumiseks ja päevakorra väljatöötamiseks. Edaspidised sellised koosolekud peetakse neil aastail, mil pole üldisi linnapäevi ja siis, kui linnadeliidu juhatus peab seda tarvilikuks. Sellekohase komitee otsus direktoritepäeva kokkukutsumise asjus kuulub linnadeliidu juhatuse kinnitamisele, kes ka võib omaltpoolt esitada päevakorda punkte. Pole kavatsust moodustada erilist organisatsiooni direktoreist, vaid need koosolekud ja komitee kuuluksid linnadeliitu vastava tööharu näol.

Eriliste vekslite sisseseadmine Soome linnade maksuametis.

Linna maksuametite eriliste vekslite sisseseadmise küsimus oli arutusel Soome linna- ja alevidirektorite koosolekul 1935. a. algul. Küsimus tõusis päevakorrale sellest, et selgus, et suuremas osas linnades Soomes osutub tarvilikuks teha kevadel ja suvel linna kassa jooksvate kulude katteks lühiaegseid laene. Neid teha harilikus korras pankade kaudu ei peetud loomulikuks, sest siin on tegemist eriti kindlustatud laenu-dega, mis on väga lühikeseks ajaks, mistõttu leiti, et oleks loomulik, et selliseid laene saaks eriti soodustatud protsentidega. Selliseid vekslid on Skandinaavia riikides pandud kehtima eriseadustega. Kuulanud vastavasulise ettekande, tehti ettepanek, et linnadeliit töötaks välja vastavad seaduseelnõud. Kava järgi toimuks selliste laenude tegemine eriliste vekslitega, mida ei saa pikendada, vaid on kehtivad ainult kolm kuud. Nendega ei tohi linn teha laene suuremal määral kui kuni 50 protsendini teatavaist maksudest, kusjuures vastav asutus, kes selleks vekslipanke annab välja, ühtlasi ka kontrolliks, kui suure summani linn on õigustatud tegema selliseid laene. Üksikasjade väljatöötamine jäeti linnadeliidu juhatuse ülesandeks.



„Linnad ja Alevid“

Eesti Linnadeliidu häälekandja



ilmub 1935./36. a. VIII aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja aleviomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) — kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.



Toimetuse ja talituse: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58.

